

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

สันติสุข ถือเป็นความปรารถนาขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพราะมนุษย์ทุกคนต่างต้องการมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีเกียรติและศักดิ์ศรี ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบและกดขี่ข่มเหงทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

สภาพสังคมโลกในต้นศตวรรษที่ 21 หลังจากที่ศาสนาได้ถูกแยกออกจากการเมือง และลัทธิทุนนิยมและสังคมนิยมได้รับการเชิดชูให้เป็นแม่บทและแบบแผนของการพัฒนา แม้ว่าภายใต้ระบบใหม่นี้มนุษย์ได้ทุ่มเทความพยายามเพื่อสร้างความเจริญและความสันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคม แต่ความเป็นจริงที่ปรากฏ ดูเหมือนว่าเป้าหมายในด้านสันติสุขจะไม่ได้ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะสันติสุขของสังคมนั้นวันกลับยิ่งลดลง เห็นได้จากการเกิดปัญหาต่าง ๆ ที่บั่นทอนความสุขส่วนรวม (*Public Happiness*) ซึ่งเกิดขึ้นอย่างซ้ำซากและแพร่หลาย ทั้งในโลกทุนนิยมหรือสังคมนิยม ไม่ว่าจะเป็นปัญหาอาชญากรรมและยาเสพติด ปัญหาการล่องละเมิดทางเพศและการทารุณกรรมต่อสตรีและเยาวชน ปัญหาความยากจน ตลอดจนปัญหาการถูกนายทุนหรืออำนาจรัฐเบียดเบียนและละเมิดสิทธิมนุษยชนในด้านต่าง ๆ ทำให้เกิดการร้องเรียน ฟ้องร้อง ประท้วง หรือเดินขบวนตามเมืองต่าง ๆ เกือบจะทุกวัน ซึ่งความวุ่นวายและสิ่งที่ไม่สร้างสรรค์เหล่านี้ได้กลายเป็นปัญหาระดับโลกที่เกิดขึ้นแม้กระทั่งในประเทศตะวันตกที่เจริญแล้ว

ภาพลักษณ์ของสังคมโลกที่ปรากฏ จึงเป็นภาพของความเจริญทางวัตถุเพียงคู่กับความด้อยพัฒนาทางจิตใจ หรือภาพของความไม่รู้จักพอในกามารมณ์ อำนาจและเงินตรา ที่ใช้ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อแก่งแย่ง เบียดเบียนและทำลาย ซึ่งภาวะสังคมโลกที่ 'เจริญ แต่ไม่มีความสุข' หรือ 'สะดวกกาย แต่ไม่สบายใจ' เช่นนี้ได้ทำให้ประเทศต่าง ๆ พยายามหาทางออกเพื่อเสริมสร้างสันติสุขโดยอาศัยพื้นเพภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของตนเอง มีการกำหนด ปรับเปลี่ยนแผนและนโยบายการพัฒนาอันนำไปสู่การแก้ไขหรือเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญต่าง ๆ ซึ่งหนึ่งในวิธีการที่หลายประเทศต่างยอมรับและเห็นพ้องต้องกันก็คือ การหวนกลับสู่ธรรมะหรือหลักการของศาสนา

ศาสนาอิสลามที่ประกาศโดยนบี¹ มุฮัมมัด ﷺ ณ เมืองมักกะฮ์ (*Makkah*) บนคาบสมุทรอาระเบียเมื่อ 10 สิงหาคม ค.ศ. 610 (*al-Mubārakfūrī, 1990 : 75*) คือ หนึ่งในบรรดาธรรมวิถีที่เกิดขึ้น

¹ นบี หมายถึง ศาสนทูต คือ ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งจากอัลลอฮ์ให้เป็นผู้เผยแผ่คัมภีร์ของพระองค์ให้แก่มนุษย์ โดยนบีทุกคนจะมีคุณลักษณะร่วมที่สำคัญ 4 คุณลักษณะด้วยกัน คือ 1. สิดคิก (*Siddiq*) หมายถึง เชื่อมั่นในพระเจ้าและคัมภีร์ของพระองค์

เพื่อหยิบยื่นความผาสุกให้แก่มนุษยชาติโดยไม่จำกัดเชื้อชาติ ภาษา เผ่าพันธุ์ ยุคสมัย ดังที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอานว่า

﴿ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴿١٠٧﴾ ﴾

الأنبياء : ١٠٧

ความว่า : “ และเรา (พระเจ้า) ไม่ได้ส่งเจ้ามา (เป็นศาสดา) นอกจากเพื่อเป็นความร่มเย็นแก่สากลโลก”

(อัล-อัมบียาฮู : 107)

คัมภีร์อัลกุรอานยังได้กล่าวถึงความรุ่งเรืองและความสงบสุขของบ้านเมืองเมื่อนำหลักธรรมอิสลามมาปฏิบัติว่า

﴿ بَلَدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبُّ غَفُورٌ ﴿١٥﴾ ﴾

سبأ : ١٥

ความว่า : เป็นดินแดนที่สมบูรณ์และมีพระเจ้าผู้ทรงอภัย

(ชะบะ : 15)

และในทำนองเดียวกันนี้ ท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ได้ยกเอาภาพแห่งความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินอันเป็นแกนหลักของความสันติสุขมาเป็นเกณฑ์บ่งถึงการบรรลุจุดสมบูรณ์ของศาสนาอิสลาม ซึ่งท่านได้กล่าวพลอบขวัญเหล่าเศาะหาบะฮ์ที่กำลังถูกกดดันอย่างหนักขณะอยู่ที่มักกะฮ์ว่า

عن خباب رضي الله عنه، قال النبي ﷺ :

((...)) وَلَيَمَنَّ اللَّهُ هَذَا الْأَمْرَ حَتَّى يَسِيرَ الرَّكَّابُ مِنْ صَعَاءٍ إِلَى حَضْرَمَوْتَ مَا يَخَافُ إِلَّا

اللَّهُ ((رواه البخاري رقم 3852))

ความว่า : คืออบาบ رضي الله عنه กล่าวว่าท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า “... และแน่แท้ อัลลอฮ์ จะทรงทำให้สิ่งนี้ (ศาสนาอิสลาม) ลุล่วงอย่างบริบูรณ์ จนกระทั่งจะมีคน

2. อะมานะฮ์ (Amanah) หมายถึง ทำหน้าที่เสมอเหมือนอย่างซื่อสัตย์สุจริต 3. ตับลิจ (Tabligh) หมายถึง ทำการเผยแผ่เนื้อหาทั้งหมดของคัมภีร์ให้แก่มนุษยชาติโดยไม่ขาดตกและบกพร่อง และ 4. ฟะฎอนะฮ์ (Fatanah) หมายถึง การมีความเฉลียวฉลาดหากกล่าวถึง ‘นบี’ คำเดียว จะหมายถึงนบีมุหัมมัด ﷺ ส่วนการเรียกนบีอื่น ๆ นั้น จะนิยมเรียกพร้อมกับชื่อ เช่น นบีมูซา นบีนูฮา เป็นต้น

² อัลกุรอาน หมายถึง คัมภีร์ของพระเจ้าที่ทรงประทานให้แก่คนนบีมุหัมมัด ﷺ ซึ่งชาวมุสลิมศรัทธาว่าเป็นคัมภีร์เล่มสุดท้ายของบรรดาสมบุรณ์ต่อจากคัมภีร์อินญิล (Bible) เป็นคัมภีร์ฉบับประมวลเนื้อหาของทุกคัมภีร์ที่พระเจ้าได้ทรงประทานมาก่อนหน้านี้ และเป็นคัมภีร์ที่ได้รับการรับรองความเที่ยงแท้และการประกันจากการถูกล่วงละเมิดในทุกรูปแบบ

³ เศาะหาบะฮ์ หมายถึง ชาวมุสลิมที่มีชีวิตร่วมสมัยกับท่านนบีมุหัมมัด ﷺ

⁴ อัลลอฮ์ หมายถึง นามเฉพาะของพระเจ้า เป็นศัพท์ภาษาอาหรับ แปลว่า พระเจ้าผู้ควรแก่การเคารพ กราบไหว้ บูชา และภักดี คือ หนึ่งในบรรดาพระนามทั้ง 99 พระนามของพระเจ้าที่ถูกระบุในคัมภีร์อัลกุรอานบอซอที่สุุด และมุสลิมใช้เรียกมากที่สุด คำ ๆ นี้ ตรงกับคำว่า God (ตัว G ใหญ่) ในภาษาอังกฤษ ซึ่งคนไทยแปลว่า พระเจ้า

สามารถขี่พาหนะเดินทางจากเมืองฮ็อนอาอูไปยังเมืองหะฎะเราะมาห์⁵ ได้ โดยไม่กลัวผู้ใดนอกจากอัลลอฮ์”

(บันทึกโดย al-Bukhārī, 1987 : 3852)

เกี่ยวกับเรื่องนี้ ท่านนบี ﷺ ยังได้กล่าวกับเศาะหาบะฮ์ที่มีอะคิยะ อิบน์⁶ หาดิม ซึ่งเป็นมุสลิมใหม่มาจากเผ่าฏ็อยยัย ที่อาศัยอยู่ระหว่างเมืองฮิรด์กับเมืองมะคีนะฮ์ ร่วมอยู่ด้วยว่า

عن عدي بن حاتم رضي الله عنه قال قال النبي ﷺ :
 (... فإني لا أخاف عليكم ألقا، فإن الله ناصركم ومُعطيكم حتى تسير الظعينة
 فيما بين يثرب والخيرة (أن أكثر، ما يخاف على مطيتها السرقة)) فجعلت أقول
 في نفسي فأين لصوص طيء

(رواه الترمذي رقم 2953)

ความว่า : อะคิยะ อิบน์ หาดิม رضي الله عنه เล่าว่าท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า “... ฉันไม่กลัวความยากจนจะเกิดกับพวกเจ้าหรือ เพราะอัลลอฮ์จะเป็นผู้ทรงช่วยเหลือและผู้ทรงประทานแก่พวกเจ้า จนกระทั่งผู้หญิงคนเดียวที่นั่งอยู่ในกระโจมบนหลังอูฐสามารถจะเดินทางจากเมืองยัษริบ (มะคีนะฮ์) จนถึงเมืองฮิรด์⁷ หรือไกลกว่านั้นได้โดยไม่กลัวการปล้นระหว่างทาง” อะคิยีนึกในใจว่า : “ฉันจงนใจว่าแล้วพวกโจรจากเผ่าฏ็อยยัยหายไปไหนกันหมด ?”

(บันทึกโดย al-Tirmidhī, n.d. : 2953)

เป้าหมายแห่งความสันติสุขนี้จะเห็นเด่นชัด เมื่อชื่อของศาสนาเองไม่ได้เรียกตามชื่อของพระเจ้า ‘อัลลอฮ์’ หรือชื่อท่านศาสดา ‘นบีมุหัมมัด’ ﷺ ที่คนมุสลิมต่างพร่ำระลึกและเอ่ยถึง แต่กลับเลือกแนวทางการปฏิบัติหรือประโยชน์ของการยึดถือมาเป็นชื่อเรียก นั่นก็คือ ‘อิสลาม’ ซึ่งหมายถึงการมอบตนต่อพระเจ้าและยอมปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของพระองค์อย่างบริสุทธิ์ใจ (Ibn Taymīyah, 1990 : 74) หรือ ‘สลิม’ หมายถึงความสงบ ซึ่งทั้งสองชื่อนี้มาจากรากศัพท์อาหรับว่า สะ-ลิ-มะ หมายถึง ปลอดภัย ไร้ภัย, สงบ, เป็นสุข (Ibrāhīm Muṣṭafā , et al . 1990 : 446)

ซัยยิด ซาบิก (Sayyid Sabīq) ได้เขียนในบทว่าด้วย ‘สันติภาพในอิสลาม’ ในหนังสือ ‘Fiqh al-Sunnah’ อันโค้งคังและแพร่หลายของท่านว่า

⁵ ฮ็อนอาอูและหะฎะเราะมาห์ คือสองเมืองใหญ่ในประเทศอูเมน มีระยะทางห่างกันประมาณ 700 กิโลเมตร - ดู การเที่ยวระยะทางใน www.google.com

⁶ อิบน์ หมายถึง บุตรชาย ตามธรรมเนียมของชาวมุสลิม จะนิยมกล่าวชื่อบิดาหลังชื่อตัว เช่น นุหัมมัด อิบน์ อูไซฟ์ หมายถึง มุหัมมัด บุตรของอูไซฟ์ ส่วนบุตรหญิง ใช้คำว่า ‘อิบนะตุ’ เช่นสุคา อิบนะตุ คอลิด เป็นต้น

⁷ ฮิรด์ คือเมืองหนึ่งในประเทศอิรัก ตั้งอยู่ห่างจากเมืองมะคีนะฮ์ประมาณ 1000 กิโลเมตร ดู การเที่ยวระยะทางใน www.google.com

สันติภาพคือฐาน ๆ หนึ่งของศาสนาอิสลามที่ได้ปลูกฝังลึกในจิตใจของชาวมุสลิม ซึ่งได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต และเป็นแนวคิดที่ฝังแน่นในความคิดของพวกเขา

อิสลามรักและเทิดทูนชีวิต และปรารถนาให้มนุษย์ได้อยู่อย่างมีความสุข ดังนั้นอิสลามจึงปลดปล่อยพวกเขาจากความหวาดกลัว และได้วางแนวทางให้เป็นแบบอย่างเพื่อให้สังคมมนุษย์ได้บรรลุสู่เป้าหมายแห่งความเจริญและการพัฒนาภายใต้ร่มเงาแห่งความสงบสุข (Sayyid Sabiq, 1985 : 2/595)

เพื่อให้บรรลุเป้าหมายแห่งสันติสุขดังกล่าว อิสลามจึงได้วางนโยบาย และหลักการปฏิบัติอย่างครอบคลุมชัดเจนในทุกด้าน ทุกสถานภาพและทุกความเปลี่ยนแปลงของชีวิต ซึ่งหากศึกษาหลักการอิสลามแล้ว จะพบว่าไม่มีหลักการใดในโลกนี้ที่เน้นและบังคับให้ผู้นับถือต้องรักษาและเสริมสร้างสันติสุขอย่างเป็นรูปธรรมเท่ากับหลักการอิสลาม เช่น การกำหนดให้ชาวมุสลิมเริ่มต้นการทักทายหรือพูดคุยด้วยการกล่าวคำว่า ‘อัสสะลามุอะลัยกุม’ (แปลว่า สันติสุขจงมีแก่ท่าน) การกำหนดให้ผู้ชายเป็นผู้รับผิดชอบและดูแลผู้หญิง การบังคับให้ทำดีต่อเพื่อนบ้านแม้ว่าจะเป็นคนต่างศาสนา การกำหนดให้คนรวยต้องจ่ายภาษีชะกาตแก่คนจน การบังคับให้เชื่อฟังผู้นำเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและไม่เกิดความระส่ำระสายในสังคม การลงโทษผู้ไม่ด้วยการการตัดมือ การโบยผู้เสพสุราและสิ่งมีนเมาอันเป็นสาเหตุหลักของปัญหาอุบัติเหตุและอาชญากรรม การกำหนดโทษอันหนักหน่วงในโลกอาคิเราะฮ์⁸ แก่ผู้ฆ่าตัวตาย การกำหนดโทษประหารชีวิตแก่ผู้ฆ่าผู้อื่น โดยเจตนาและไตร่ตรอง ตลอดจนการกำหนดให้จ่ายค่าสินไหมทดแทนในกรณีที่ทำให้ผู้อื่นเสียชีวิตโดยไม่เจตนาเป็นจำนวนเงินเท่ากับอูฐ 100 ตัว⁹ ที่นับว่าเป็นค่าสินไหมทดแทนที่สูงที่สุดในโลก เป็นต้น ซึ่งหลักการเหล่านี้ล้วนสะท้อนถึงความมุ่งมั่นของอิสลามในการเสริมสร้างและอนุรักษ์สันติสุขให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืนในสังคม

หากเราศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ ก็จะทราบถึงความสัมฤทธิ์ผลและเห็นภาพความแตกต่างอย่างสิ้นเชิง ระหว่างก่อนและหลังการนำหลักการอิสลามมาปฏิบัติ ดังกรณีสังคมมักกะฮ์ (Makkah) และมะดีนะฮ์ (Madīnah) ระหว่างปี ค.ศ.610 – 632 ภายใต้การนำของท่านนบี มุฮัมมัด ﷺ ซึ่งในระยะเวลาเพียง 22 ปีเศษ ๆ จากสังคมที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง การกดขี่ข่มเหง การล่องละเมิดสิทธิสตรีและเด็ก ตลอดจนการเสพสิ่งเสพติดและมีนเมา กลับกลายมาเป็นสังคมที่มีความเป็นธรรม มีวินัย สมัคสมานสามัคคี ปรานีเกื้อกูลและให้ เกียรติซึ่งกันและกัน

⁸ โลกอาคิเราะฮ์ หมายถึง โลกหน้า ชาวมุสลิมทุกคน เชื่อมั่นและศรัทธาว่า สักวันหนึ่งอัลลอฮ์จะทำให้โลกนี้แตกสลาย และ มนุษย์ที่ตายแล้วทุกคนจะต้องถูกฟื้นชีพอีกครั้งหนึ่งในโลกหน้าเพื่อรับผลตอบแทนจากการกระทำของเขาในโลกนี้ หากทำดี เขาจะได้รับรางวัลสวรรค์ และหากทำชั่ว เขาจะต้องถูกลงโทษในนรก

⁹ คูหะคิษ อัล-นะสาอิฮ์ : 4853 และอัล-คาริมีย : 2277

เช่นเดียวกันกับในสมัยของท่านอุมร์ อิบน์ อัล-ค็อฎฏ็อบ رضي الله عنه ที่ดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์¹⁰คนที่สอง บริหารรัฐอิสลามในระหว่างปี ฮ.ศ. 13-23¹¹ หรือ ปี ค.ศ. 634 – 644 ซึ่งในช่วงเวลาสิบปีที่ท่านเป็นผู้นำ ท่านได้ปกครองบ้านเมืองอย่างมุ่งมั่นและเสียสละ ท่านได้นำอิสลามมาเป็นแม่บทของการบริหาร ตุลาการ และนิติบัญญัติ ตลอดจนเป็นบรรทัดฐานของก่านิยมและจริยธรรมในสังคม ท่านได้ออกกฎระเบียบและตั้งหน่วยงานเพื่อพิทักษ์สิทธิและผลประโยชน์ของประชาชนอย่างไม่เลือกปฏิบัติในรัฐอันกว้างใหญ่ที่ครอบคลุมดินแดนตะวันออกกลางซึ่งในปัจจุบันก็คือดินแดนเขม่น ซาอุดีอาระเบีย กูเวต สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ บาห์เรน โอมาน กาตาร์ จอร์แดน ซีเรีย เลบานอน ปาเลสไตน์ อิสราเอล อียิปต์ ลิเบีย อิรัก อิหร่าน และบางส่วนของเอเชียกลาง คือ อาร์เมเนีย และอาเซอร์ไบจาน ท่านได้สถาปนาความเป็นธรรมในหมู่ประชากรที่หลากหลายเชื้อชาติ ภาษา เผ่าพันธุ์และศาสนา ซึ่งมีทั้งเชื้อสายอาหรับ เปอร์เซีย เบอ์เบอร์ อียิปต์ ซีเรีย ยิว อาร์เมเนีย เกร็ค และเตอร์ก มีทั้งที่นับถือศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ศาสนายูดาห์ และศาสนาไซโรแอสเตอร์ ประชาชนภายใต้การปกครองของท่านสามารถใช้ชีวิตอย่างปกติสุข มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีสิทธิเสรีภาพทางศาสนาและวัฒนธรรม ได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างทั่วถึง สภาพบ้านเมืองในด้านต่างๆ ได้รับการพัฒนาอย่างสร้างสรรค์

สามารถ มีสุวรรณ (2539 : 118) ได้กล่าวในภาคนิพนธ์เรื่อง “การจัดระเบียบสังคมของอุมร์ บุตร อัล-ค็อฎฏ็อบ” ว่า :“...สมัยที่ท่านเป็นผู้นำนั้น บ้านเมืองมีเสถียรภาพมากที่สุด ประชาชนทุกหมู่เหล่ามีความสุขสบายอย่างทั่วหน้า นับเป็นสิ่งที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในการปกครองของผู้ใดในโลกนี้...”

ปัจจุบันนี้ ชาวโลกได้ให้ความสนใจเป็นอย่างมากต่อปัญหาและสถานการณ์ความขัดแย้งในตะวันออกกลาง อันเป็นเขตปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมร์ رضي الله عنه ในอดีต เพราะมีผลกระทบอย่างรวดเร็วต่อชาวโลก เนื่องจากเป็นรอยต่อของสามทวีป คือ เอเชีย ยุโรป และแอฟริกา อีกทั้งยังเป็นดินแดนแห่งอารยธรรม ศาสนา และเศรษฐกิจ จึงมีลักษณะปัญหาที่สลับซับซ้อน ซาติมหาอำนาจต่าง ๆ ทั่วโลกต่างยื่นมือเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา แต่ดูเหมือนว่ายังไม่ได้รับความสำเร็จเท่าใดนัก ความรุนแรงนับวันกลับยิ่งทวีขึ้น ประหนึ่งว่าแก้ปัญหาไม่ตรงจุด เมื่อก่อนเคยเก็บเงินภาษีของชาติพันธุ์ ระหว่างอาหรับกับยิว มาระยะหลัง ๆ ได้ให้น้ำหนักต่ออิทธิพลของศาสนา กระทั่งมีการเชื่อมโยงศาสนาอิสลามกับการก่อการร้าย ในนัยยะที่ว่า อิสลามคือต้นเหตุของปัญหาความรุนแรงและกระด้างกระเดื่อง เป็นศาสนาที่ปลูกฝังความป่าเถื่อน โง่เขลา และขัดขวางความเจริญของมนุษย์ ครั้นเมื่อนักวิชาการอิสลามได้ทักท้วงด้วยการนำเสนอหลักการอิสลามว่าด้วยเรื่องสันติสุข ก็ได้รับการตอบได้ว่า ‘ศาสนาอิสลามนั้นดี

¹⁰ เคาะลีฟะฮ์ หมายถึง ผู้นำสูงสุดของชาวมุสลิม โดยเป็นผู้นำทั้งในด้านการเมืองและศาสนา

¹¹ ปี.ศ.อ่านว่า ปีอิงเราะฮ์ศักราช หมายถึงปีแห่งการอพยพ เป็นปีที่คำนวณแบบจันทรคติและใช้เป็นทางการในประเทศมุสลิมควบคู่กับปี ค.ศ. โดยเริ่มนับตั้งแต่การอพยพย้ายถิ่นฐานครั้งยิ่งใหญ่ของชาวมุสลิมเมื่อปี ค.ศ. 622 จากเมืองมักกะฮ์ไปยังเมืองมะดีนะฮ์ ทั้งนี้ เคาะลีฟะฮ์อุมร์ อิบน์ อัล-ค็อฎฏ็อบ คือ ผู้ริเริ่มประกาศใช้

เพียงภาคทฤษฎีแต่ภาคปฏิบัติไม่ได้' ประหนึ่งว่าปรากฏการณ์ประวัติศาสตร์ของความสันติสุขและรุ่งเรืองสถาพร ณ ดินแดนแห่งนี้ในอดีตนั้นไม่เคยเป็นที่รับรู้ของคนในปัจจุบันนี้มาก่อนเลยแม้แต่น้อย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการโจมตีอิสลามจะเป็นสิ่งที่ไม่น่าวิตก เพราะไม่ใช่เรื่องใหม่ และเกิดขึ้นมาตลอดประวัติศาสตร์ แต่สิ่งที่ไม่ควรมองข้ามก็คือ ความล่าช้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการขาดแคลนข้อมูลที่เป็นปัจจุบันของวิชาการอิสลาม ตลอดจนการไม่ให้ความสำคัญต่องานศึกษาวิเคราะห์ อันเป็นเหตุทำให้สิ่งต่างๆ อันมากมายในอิสลามไม่เป็นที่รับรู้ของคนสมัยใหม่ เช่น กรณีประวัติศาสตร์ของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ เราจะพบว่างานเขียนที่มีอยู่ส่วนใหญ่จะนำเสนอเพียงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น คนส่วนใหญ่เพียงรับรู้ว่าคุณคือเคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงคุณธรรม ยุติธรรม กล่าวหาญาฮายุลลาฮ์ของคุณของท่านเป็นยุค 'อยู่ดี มีสุข' ของประวัติศาสตร์มนุษยชาติ แต่การวิเคราะห์ศึกษาเชิงลึกถึงปริศนาของปรากฏการณ์ว่าทำไมสิ่งต่างๆ ต่างๆ เหล่านั้นจึงเกิดขึ้นได้ อะไรคือสาเหตุที่ทำให้ตัวท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ มีความยุติธรรมและบ้านเมืองเกิดสันติสุข ยังไม่ได้รับการศึกษาอย่างดีเท่าที่ควร ทั้งๆ ที่ความสำคัญของภาคหลังไม่ได้หย่อนยานไปกว่าภาคแรก ซึ่งการขาดช่วงของวงจรวินิจฉัยประวัติศาสตร์เช่นนี้ อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนปัจจุบันมองประวัติศาสตร์เพียงเป็นเรื่องของอดีต ไม่สามารถถอดบทเรียนจากเหตุการณ์ที่แล้มาแล้วมาปรับใช้กับชีวิตในปัจจุบันและอนาคต จึงไม่ให้ความสำคัญต่อประวัติศาสตร์และนำไปสู่ความไม่เข้าใจหรือเข้าใจแบบผิดๆ ต่ออิสลามดั่งนั้น ในสภาวะที่ประชากรทั่วโลกต่างเผชิญกับวิกฤติและปัญหา และต้องการให้โลกกลับคืนสู่สันติสุข การศึกษาถึงสภาพสันติสุข ตลอดจนการวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดสันติสุขในสมัยของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ อิบน์ อัล-ค็อฎฏ็อบ จึงเป็นงานที่สมควรได้รับการศึกษาวิจัย เพื่อจะได้รับความรู้และเปรียบเทียบระหว่างกระบวนการสร้างสันติสุขในแนวต่าง ๆ ที่มีอยู่ ตลอดจนเป็นการศึกษาอดีตที่จะทำให้เข้าใจปัจจุบันของตะวันออกกลาง และเป็นการพยายามทำความเข้าใจและหาคำตอบว่าเหตุใดจน กระแสการเรียกร้องให้รัฐบาลในตะวันออกกลางนำอิสลามมานำการเมืองใหม่อีกครั้ง นับวันยิ่งแผ่ขยายในวงกว้าง และยิ่งได้รับการเห็นชอบจากมหาชน ดังกรณีการชนะในการเลือกตั้งอย่างท่วมท้นของกลุ่มฮามาสที่ปาเลสไตน์เมื่อต้นปี ค.ศ. 2006 เป็นต้น.

จากเหตุผลดังกล่าวนี้เอง ผู้วิจัยเห็นควรอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อสันติสุขในสมัยเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ อิบน์ อัล-ค็อฎฏ็อบ

1.2 อัลกุรอาน อัล-หะดีษ¹² เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2.1 อัลกุรอานที่เกี่ยวข้อง

อัลกุรอาน เป็นคัมภีร์ที่สูงส่งของศาสนาอิสลาม เป็นธรรมนูญที่กำหนดวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม และประเพณีของชาวมุสลิมทั่วโลกในด้านต่าง ๆ เป็นแหล่งกำเนิดศาสตร์และคุณธรรมแขนงต่าง ๆ เป็นคัมภีร์ที่ชาวมุสลิมทั้งชายและหญิงให้ความสนใจ มุ่งมั่นศึกษาเพื่อทำความเข้าใจตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยชรา อัลกุรอานจึงเป็นคัมภีร์ประจำบ้าน ประจำตัวและประจำใจที่ชาวมุสลิมทุกยุค ทุกสมัย รักและหวงแหนมาตลอด และ ด้วยลักษณะของความเป็นรัฐอิสลามอย่างสมบูรณ์แบบภายใต้การนำของท่านเคาะลีฟะฮ์ศุฎม์ อิบน์ อัล-ค็อฎฎ็อยบ رضي الله عنه ที่ได้ใช้กฎหมายอิสลามในการบริหารรัฐในทุก ๆ ด้าน คัมภีร์อัลกุรอานจึงมีบทบาทและอิทธิพลอย่างสูงต่อสันติสุขที่เกิดขึ้น

การศึกษาคัมภีร์อัลกุรอาน พบว่าอัลกุรอานได้ให้ความสำคัญกับสันติสุขของโลกเป็นอย่างมาก อัลกุรอานได้ให้ความสำคัญกับทุกกระบวนการที่จะนำมนุษย์และโลกไปสู่สันติสุข เช่น การยึดมั่นในคุณธรรม การพัฒนาสติปัญญา การส่งเสริมและยกระดับความสัมพันธ์อันดีงามในหมู่มนุษย์ หรือแม้แต่การอนุรักษ์ระบบนิเวศของธรรมชาติที่มนุษย์ต้องพึ่งพา พร้อมกันนั้นอัลกุรอานยังได้ห้ามปรามและกำหนดบทลงโทษอย่างหนักหน่วงต่อการกระทำใด ๆ ที่ขัดขวางการพัฒนาการที่ดี และนำชาวโลกไปสู่ความวุ่นวายและทุกข์ทรมาน

อัลกุรอานได้กล่าวถึงผลของการยึดมั่นในศาสนาที่มีต่อความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจอันเป็นปัจจัยประการสำคัญที่ทำให้สังคมเกิดความสงบสุขว่า

﴿ وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ ءَامَنُوا وَأَتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ

﴿ وَالْأَرْضِ

اعراف: ๙๖

ความว่า : และหากแม้ว่าชาวเมืองต่างศรัทธาและยำเกรง (ต่อเรา) เราก็มะเปิด

ความจำเริญจากฟากฟ้าลงสู่พวกเขาอย่างแน่นอน

(อัล-อะร็อฟ : 96)

อัลกุรอานยังได้กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้โลกต้องประสบกับปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติ และทางสังคมที่คุกคามสันติสุขของโลกว่าเป็นผลพวงจากการกระทำบาปของมนุษย์ ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

¹² อัล-หะดีษ หมายถึง คำพูด การกระทำ และการยอมรับของท่านนบีผู้มหัศจรรย์ ﷺ

﴿ ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ مِمَّا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ

الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾

الروم: ٤١

ความว่า : ได้เกิดความวิปริตทั้งบนบกและในน้ำเพราะการกระทำของมือมนุษย์ ทั้งนี้เพราะพระองค์จะให้พวกเขาได้ลิ้มลอง (โทษ) บางอย่างที่พวกเขาได้กระทำไป เพื่อว่าพวกเขาจะได้กลับตัวใหม่

(อัล-รุม : 41)

อัลกุรอานยังได้กล่าวถึงหนทางสู่ความสงบสุขและความเป็นระเบียบเรียบร้อยในบ้านเมือง ว่าสิ่งดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการเชื่อฟังพระเจ้าและไม่ตามกิเลสตัณหาที่ไร้ขอบเขตของมนุษย์ ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿ وَلَوْ أَتَبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ ﴿٧١﴾

المؤمنون: ٧١

ความว่า : และหากจะให้พระเจ้าทรงสั่ง (อัลลอฮ์) สนองตามกิเลสตัณหาของพวกเขา ฟากฟ้าและแผ่นดินนี้ก็คงจะพังทลายลงอย่างแน่นอน

(อัล-มุมีนูน : 71)

อัลกุรอานได้ประณามการฆาตกรรมที่ทำลายขวัญและความสงบสุขของส่วนรวม (Public Happiness) ว่าการดังกล่าวคล้ายคลึงการฆ่าคนทั้งโลก พร้อมกันนี้ยังได้กล่าวชมพลเมืองดีที่ไม่คิดฆ่าผู้อื่นว่าเป็นผู้ประกอบคุณความดีที่ไว้ชีวิตคนทั้งโลก

พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿ مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُمْ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ

أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا

فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا ﴿٣٢﴾

المائدة: ٣٢

ความว่า : และ ด้วยเหตุดังกล่าวนี (การฆาตกรรมของกอบิลต่อฮาบิล สองพี่น้องบุตรของนบิอาดัม) เราจึงได้ลงบัญญัติให้กับวงศ์วานอิสราเอลว่า ผู้ใดก็ตามที่ฆ่าผู้อื่นโดยที่เขาไม่ได้ฆ่าผู้ใดหรือไม่ได้สร้างความเสียหายใด ๆ บนแผ่นดิน ผู้นั้นก็เสมือนว่าได้ฆ่าคนทั้งโลก และผู้ใดที่ไว้ชีวิตเขา ผู้นั้นก็เสมือนว่าได้ไว้ชีวิตคนทั้งมวล

(อัล-มาอิดะฮ์ : 32)

อัลกุรอานยังได้กำชับห้ามมนุษย์ทำดีต่อผู้อื่นและห้ามคิดที่จะสร้างความวุ่นวายในแผ่นดิน ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿وَأَحْسِنَ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ

الْمُفْسِدِينَ﴾

التصن: ٧٧

ความว่า : และ เจ้าจงทำดี (ต่อผู้อื่น) เหมือนกับที่พระองค์อัลลอฮ์ได้ทำดีต่อเจ้า และจงอย่าเนี่ยจะสร้างความเสียหายในแผ่นดิน

(อัล-เกาะศ็อศ : 77)

อัลกุรอานได้บัญชาให้ชาวมุสลิมดำรงความยุติธรรม ความดี และเอาใจใส่ดูแลเครือญาติ ซึ่งเป็นแนวทางในการสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืนในสังคม และได้ห้ามการกระทำที่นำความเสื่อมโทรมสู่สังคมมนุษย์

พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ

الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾

النحل: ٩٠

ความว่า : แท้จริง พระองค์อัลลอฮ์นั้น ได้ทรงบัญชา (พวกเจ้า) ให้ดำรงความยุติธรรมและความดี และ(ให้ดำรง)ความรับผิดชอบต่อญาติผู้ใกล้ชิด และทรงห้าม (พวกเจ้า) ในสิ่งที่น่าเกลียด สิ่งขยะแขยง และสิ่งสกปรก โสมม พระองค์ได้สั่งสอนพวกเจ้า เพื่อว่าพวกเจ้าจะได้ตระหนัก

(อัล-นะหฺลุ : 90)

1.2.2 อัล-หะดีษที่เกี่ยวข้อง

ท่านนบี ﷺ ได้ให้ความสำคัญต่อสันติสุขและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมโลกเป็นอย่างมาก ท่านได้วางเป้าหมายแห่งความสันติสุขอย่างชัดเจน กว้างขวาง และครอบคลุมทุกสิ่งที่มีชีวิต ทุกพื้นที่ และทุกเวลา ท่านได้เรียกร้อง ส่งเสริม และให้ความสำคัญต่อทุกกิจกรรมที่นำสันติสุขมาสู่สังคมโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการเมืองการปกครองที่นับเป็นปัจจัยสำคัญในกระบวนการเสริมสร้างสันติสุข ซึ่ง ในฐานะที่ท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัร ﷺ เป็นผู้ร่วมสมัยและร่วมทุกข์ร่วมสุขกับท่านนบี ﷺ แบบอย่างและคำปรารภของท่านนบี ﷺ จึงได้มีบทบาทและอิทธิพลต่อความคิดและการเป็นผู้นำของท่านเป็นอย่างมาก

นบีมุหัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

عن خباب رضي الله عنه، قال النبي ﷺ :
 (...وَلَيَمُنَّ اللَّهُ هَذَا الْأَمْرَ حَتَّى يَسِيرَ الرَّكِبُ مِنْ صَنْعَاءَ إِلَى حَضْرَمَوْتَ مَا يَخَافُ إِلَّا
 اللَّهَ...))

(رواه البخاري رقم 3416)

ความว่า : คือบบาย رضي الله عنه ได้ว่าท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า “ และแน่แท้ อัลลอฮ์จะทรงให้สิ่งนี้ (ศาสนาอิสลาม) ถูกลงอย่างบริบูรณ์ จนกระทั่งจะมีคนสามารถขี่พาหนะเดินทางจากเมืองซ็อนอาอูไปยังเมืองหะเคาะเราะเมาต์ (คือสองเมืองใหญ่ในประเทศเยเมน) ได้โดยไม่กลัวผู้ใดนอกจากอัลลอฮ์ ”

(บันทึกโดย al-Bukhārī, 1987 : 3416)

หะดีษนี้สำคัญมาก เพราะท่านนบี ﷺ ได้ยึดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเป็นเกณฑ์ชีวิตความสำเร็จและความสมบูรณ์ของศาสนาอิสลาม กล่าวคือ หากศาสนาเพียงพอและสมบูรณ์โจรจะต้องหมดไปจากสังคม หรือ หากคนในสังคมยึดมั่นในศาสนาอิสลาม แต่ยังมีกริปปั่นลักขโมย แสดงให้เห็นว่า การปฏิบัติศาสนายังไม่สมบูรณ์ เป็นหะดีษที่ชี้ให้เห็นถึงผลของการปฏิบัติหลักธรรมอิสลามที่มีต่อสันติสุขของสังคม ซึ่ง เมื่อทุกคนปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอย่างแท้จริงแล้ว บ้านเมืองจะสงบสุข ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนจะปลอดภัย คนร้ายจะกลับตัวเป็นคนดี ประชาชนสามารถจะสัญจรไปมาได้อย่างปลอดภัยทั้งกลางวันและกลางคืนโดยไม่ต้องหวาดกลัวโจรผู้ร้ายแม้กระทั่งในช่วงที่ล่อแหลมและห่างไกลจากผู้คนอย่างป่าเขาหรือทะเลทราย ทั้งนี้เพราะหลักการอิสลามให้ความสำคัญต่อความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สินเป็นอย่างสูง

นบีมุหัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

عن مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ رضي الله عنه، قال النبي ﷺ :
 ((مَا مِنْ وَالٍ يَلِي رَعِيَّةً مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَيَمُوتُ وَهُوَ غَاشٍ لَهُمْ إِلَّا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ
 الْجَنَّةَ))

(رواه البخاري رقم 6732)

ความว่า : ท่านมะอูเกิล อิบน์ ยะซาร์ رضي الله عنه ได้ว่าท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า “ ไม่มีข้าหลวงคนใดที่ปกครองประชาชนมุสลิม แล้วสิ้นชีวิตในสภาพที่เขาได้โกงพวกเขา นอกจากเขาจะถูกพระองค์อัลลอฮ์ห้ามเข้าสวรรค์ ”

(บันทึกโดย al-Bukhārī, 1987 : 6732)

หะดีษนี้ ชี้ให้เห็นถึงผลของการทุจริตต่อหน้าที่ที่จะเกิดขึ้นในโลกอาดิเราะฮ์ เป็นโอวาทของท่านศาสดามุหัมมัด ﷺ เกี่ยวกับการบริหารปกครอง เป็นบทเตือนใจให้ผู้ปกครองมุสลิมปฏิบัติหน้าที่ขจัดทุกข์และบำรุงสุขของประชาชนอย่างเป็นธรรมและเที่ยงตรง

นบีมุหัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

عن عبد الله بن عمر عن النبي ﷺ قال :
 ((السَّمْعُ والطَّاعَةُ عَلَى الْمَرْءِ الْمُسْلِمِ فِيمَا أَحَبَّ وَكَرِهَ، مَا لَمْ يُؤْمَرْ بِمَعْصِيَةٍ، فَإِذَا أَمَرَ
 بِمَعْصِيَةٍ فَلَا سَمْعَ وَلَا طَاعَةَ))

(رواه البخاري رقم 6725)

ความว่า : อับดุลลอฮฺ อิบน์ อุมร์ ﷺ กล่าวว่าท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า “ การเชื่อฟัง และภักดี ถือเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคน ทั้งในคำสั่งที่เขาพอใจและที่เขาไม่ชอบ คราบใดที่เขาไม่ได้ถูกสั่งให้กระทำสิ่งมะศิฮัต (สิ่งที่อัลลอฮฺห้าม) ซึ่งเมื่อใดที่เขาถูกสั่งให้กระทำมะศิฮัต ก็จะไม่มีการเชื่อฟังและภักดีอีกต่อไป ”

(บันทึกโดย al-Bukhārī, 1987 : 6725)

หะดีษนี้ เป็นโอวาทของท่านนบีมุหัมมัดที่ชัดเจนเกี่ยวกับหน้าที่พลเมืองที่มีต่อผู้นำและหน้าที่ของผู้นำต่อประชาชน กล่าวคือ ผู้นำจะต้องไม่ออกคำสั่งที่ละเมิดบรรทัดฐานหลักคุณธรรม ส่วนประชาชนจะต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งในทุกเรื่องทั้งที่ชอบและไม่ชอบ เพราะการปฏิบัติตามคำสั่งของผู้นำนั้นถือเป็นการทำหน้าที่ต่อพระเจ้า ซึ่งด้วยการมีคุณลักษณะเช่นนี้ของประชาชน จะทำให้รัฐสามารถขับเคลื่อนประเทศสู่การพัฒนาอย่างรวดเร็วและยั่งยืน

นบีมุหัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

عن أنس بن مالك ، قال النبي ﷺ :
 ((... اسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَإِنِ اسْتَعْمَلَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ حَبَشِيٌّ كَانَ رَأْسُهُ زَيْبَةً))

(رواه البخاري رقم 661)

ความว่า : อะนัส อิบน์ มาลิก ﷺ กล่าวว่าท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า “ ...สูเจ้าจงเชื่อฟังและภักดี แม้ว่าสูเจ้าจะถูกปกครองโดยทาสชาวออบิสินีเยที่ผมเขาหนอกคล้ายค้อนงุ่นแห้งก็ตาม”

(บันทึกโดย al-Bukhārī, 1987 : 661)

หะดีษนี้ ได้กำหนดหน้าที่พลเมืองชาวมุสลิมที่มีต่อสถาบันผู้นำ กล่าวคือ ศาสนาอิสลามบังคับในมุสลิมทุกคนต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้นำ คราบใดที่คำสั่งต่าง ๆ เหล่านั้นไม่ขัดแย้งกับหลักการศาสนา ทั้งนี้ เพราะนโยบายต่าง ๆ ของภาครัฐจะบรรลุผลสำเร็จและสังคมจะบรรลุสันติสุขได้ ก็ด้วยความร่วมมือของภาคประชาชนเป็นสำคัญ

นบีมุหัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

عن أبي هريرة رضي الله عنه، قال النبي ﷺ :
 ((كَانَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ تَسْؤُسُهُمُ الْأَنْبِيَاءُ، كُلَّمَا هَلَكَ نَبِيٌّ خَلَفَهُ نَبِيٌّ، وَإِنَّهُ لَا نَبِيَّ
 بَعْدِي، وَسَتَكُونُ خُلَفَاءُ فَتَكْثُرُ قَالُوا فَمَا تَأْمُرُنَا؟ قَالَ : فُؤَا بَيْعَةِ الْأَوَّلِ فَالْأَوَّلِ،
 أَعْطَوْهُمْ حَقَّهُمْ، فَإِنَّ اللَّهَ سَأَلَهُمْ عَمَّا اسْتَرْعَاهُمْ))

(رواه البخاري رقم 3268)

ความว่า : อับดุลเราะฮ์มาน رضي الله عنه เล่าว่าท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า “ชาวอิสราเอลนั้น ถูก
 ปกครองโดยบรรดานบี เมื่อนบีคนหนึ่งเสียชีวิตลงก็จะมีนบีอื่นขึ้นมาแทน และ
 แท้จริงแล้ว ไม่มีนบีอีกต่อไปหลังจากฉัน แต่จะมีเคาะลีฟะฮ์ และมีจำนวน
 หลายคน” พวกเขา (เศาะหาบะฮ์) ถามว่า “แล้วท่านจะส่งอะไรแก่พวกเรา?”
 ท่านตอบว่า “ดูเจ้าจงให้สัตยาบันต่อทีละคนทีละคน จงให้สิทธิ (ให้ความรักดี)
 ต่อพวกเขา เพราะพระองค์อัลลอฮ์จะทรงสอบสวนพวกเขาในสิ่งที่พระองค์
 มอบให้พวกเขาดูแล”

(บันทึกโดย al-Bukhārī, 1987 : : 3268)

หะดีษนี้ได้กำหนดกรอบการวางตัวของประชาชนต่อผู้นำ ห้ามกระทำตัวกระด้าง
 กระเดื่องหรือเป็นผู้บ่อนทำลายอำนาจรัฐด้วยการเป็นกบฏและไม่ภักดีต่อผู้นำที่อยู่ในระบบอย่างเป็นทางการ เพราะการกระทำดังกล่าวจะบั่นทอนเสถียรภาพและความมั่นคงของรัฐและนำสังคมสู่ความ
 พินาศ ซึ่งหะดีษนี้มีอิทธิพลต่อการความคิดของประชาชนในสมัยท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยรฺ อิบน์ อัล-ค็อฏ
 ฏ็อบ رضي الله عنه เป็นอย่างมาก

นบีมุหัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

عن عبدالله بن عمر رضي الله عنهما أن النبي ﷺ قال :
 ((أَلَا كَلِمَاتٌ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، فَالْإِمَامُ الْأَعْظَمُ الَّذِي عَلَى النَّاسِ
 رَاعٍ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ،
 وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ عَلَى بَيْتِ زَوْجِهَا وَوَلَدِهِ وَهِيَ مَسْئُولَةٌ عَنْهُمْ، وَالْعَبْدُ رَاعٍ عَلَى مَالِ
 سَيِّدِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْهُ، أَلَا فَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ))

(رواه البخاري رقم 2416)

ความว่า : อับดุลลอฮ์ อิบน์ อุมัยรฺ رضي الله عنهما เล่าว่าท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า “ ฟังทราบ
 เดิคว่า ดูเจ้าทุกคนเป็นผู้ดูแล และดูเจ้าต้องรับผิดชอบต่อผู้ที่อยู่ในความดูแล
 ผู้นำสูงสุดที่ปกครองประชาชน คือ ผู้ดูแล ซึ่งเขาจะต้องรับผิดชอบต่อผู้ที่อยู่ใน
 ความดูแลของเขา ผู้ชาย คือ ผู้ดูแลสมาชิกในครอบครัว ซึ่งจะต้องรับผิดชอบ

ต่อพวกเขา ผู้หญิง คือ ผู้ดูแลบ้านของสามีและลูก ๆ ซึ่งนางจะต้องรับผิดชอบ ต่อพวกเขา ทาส คือ ผู้ดูแลทรัพย์สินสมบัตินายของเขา ซึ่งเขาจะต้องรับผิดชอบต่อ มัน พึงสำนึกเถิดว่าสุเจ้าทุกคน คือ ผู้ดูแล และสุเจ้าทุกคนต้องรับผิดชอบต่อสิ่ง ที่อยู่ในความดูแล ”

(บันทึกโดย al-Bukhārī, 1987 : 2416)

หะดีษนี้ เป็นการกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของพลเมืองในสังคม ซึ่งหน้าที่ ดังกล่าวไม่ได้เป็นเพียงข้อผูกพันทางกฎหมาย หากยังเป็นข้อผูกพันทางศาสนาที่จะต้องรับผิดชอบในโลก อาคิเราะฮ์ จึงทำให้แรงจูงใจเพื่อให้ปฏิบัติตามหน้าที่ในสังคมเช่นนี้มีสูงกว่าในสังคมที่ถูกควบคุมด้วย กฎหมายรัฐเพียงอย่างเดียว ซึ่งเมื่อทุกคนในสังคมต่างสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบของตัวเองแล้ว สังคมก็จะเกิดความสงบเรียบร้อย อยู่อย่างปกติสุข และไม่มีการละเมิดสิทธิและผลประโยชน์ของกันและ กัน

นบีมุหัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ :

((بينما يمشي رجل في الطريق اشتد عليه العطش، فوجد بئراً فرل فيها فشرب، ثم خرج فإذا كلب يلهث يأكل الثرى من العطش، فقال الرجل : لقد بلغ هذا الكلب من العطش مثل الذي كان بلغ بي، فنزل البئر فملا خفه ثم أمسكه بفيه فسقى الكلب، فشكر الله له فغفر له، قالوا يا رسول الله، وإن لنا في البهائم أجراً فقال : في كل ذات كبد رطبة أجر))

(رواه البخاري رقم 5663)

ความว่า : อบิสุรียเราะฮ์ رضي الله عنه เล่าว่าท่านนบี صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ได้กล่าวว่า “ในขณะที่ชายคน หนึ่งกำลังเดินอยู่ เขารู้สึกกระหายน้ำอย่างมาก เขาจึงลงไปแอบและดื่มน้ำใน นั้น แล้วก็ขึ้นมา แต่แล้ว เขากลับเห็นสุนัขตัวหนึ่งกำลังแลบลิ้นเลียดินเปียกปน น้ำค้างด้วยความกระหาย เขาจึงเฉลียวใจว่า สุนัขตัวนี้คงกระหายน้ำเหมือน อย่างที่ฉันกระหาย เขาจึงลงไปแอบอีกครั้ง แล้วดักน้ำใส่ในรองเท้าของเขา จนเต็ม จากนั้นใช้ปากคาบมันขึ้นมาแล้วรินให้สุนัขดื่ม อลลฮุได้ชมเชยเขา และได้ประทานอภัยโทษให้แก่เขา” พวกเขาถามว่า โอ้ ท่านเราะฮ์สุลลอลฮุ เรา จะได้รับผลบุญจากการทำดีต่อสัตว์ด้วยหรือ? ท่านตอบว่า “ในการทำดีต่อทุก สิ่งที่มีระดับสคนั้น (คือทุกสิ่งที่มีชีวิต) มีผลบุญให้”

(บันทึกโดย al-Bukhārī, 1987 : : 5663)

นบีมุหัมมัด ﷺ ได้กล่าวอีกว่า

عن جرير بن عبدالله رضي الله عنه قال النبي ﷺ :

((من لا يرحم لا يرحم))

(رواه البخاري رقم 5651)

ความว่า : ญะรียร์ อิบน์ อับดุลลอฮ์ رضي الله عنه เล่าว่าท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า “ ผู้ใดไม่ปรานีต่อผู้อื่น ผู้นั้นจะไม่ได้รับการปรานี (จากพระเจ้า) ”

(บันทึกโดย al-Bukhārī, 1987 : 5651)

สองหะดีษนี้ ชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของศาสนาอิสลามที่มีต่อการเกิดสันติสุขในสังคม เป็นการแสดงถึงขอบเขตความดีที่กว้างขวางในศาสนาอิสลาม ซึ่งท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ได้เน้นในมุสลิมแผ่เมตตาและทำดีต่อเพื่อนร่วมโลกแม้ว่าจะเป็นผู้ที่ต่ำต้อยก็ตาม เพราะสังคมจะสงบสุขได้ก็ด้วยการที่สมาชิกในสังคมต่างมีเมตตาปรานีต่อกันและกัน

นบีมุหัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า

عن عائشة رضي الله عنها عن النبي ﷺ أنه كان يقول :

« قَدْ كَانَ يَكُونُ فِي الْأُمَّةِ قَبْلَكُمْ مُخَدَّنُونَ فَإِنْ يَكُنْ فِي أُمَّتِي مِنْهُمْ أَحَدٌ فَإِنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ مِنْهُمْ » .

(رواه مسلم رقم 6357)

ความว่า : ท่านหญิงอาอิชะ رضي الله عنها เล่าว่าท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า “ ในหมู่ประชาชาติก่อนหน้าพวกเจ้า มีผู้ที่ได้รับการคล้อยใจจากพระเจ้า ซึ่งหากมีคนใดคนหนึ่ง ในหมู่ประชาชาติของฉันอยู่ในกลุ่มเหล่านี้ แน่นอน อุมร์ อิบน์ อัล-ค็อฎฏ็อบ ย่อมเป็นผู้หนึ่งในจำนวนคนเหล่านั้น ”

(บันทึกโดย Muslim ibn al-Hajjāj, n.d. : 6357)

ท่านอับดุลลอฮ์ อิบน์ มัสอูด رضي الله عنه ได้กล่าวว่า

((ما زلنا أعزّة منذ أسلم عمر))

(رواه البخاري رقم 3481)

ความว่า : “ เรามีเกียรติมาตลอด ตั้งแต่ท่านอุมร์เข้ารับอิสลาม ”

(บันทึกโดย al-Bukhārī, 1987 : 3481)

หะดีษทั้งสองนี้ แสดงให้เห็นความประเสริฐของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมร์ อิบน์ อัล-ค็อฎฏ็อบ

ฎ็อบ ﷺ

1.2.3 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เอกสารอ้างอิงที่สำคัญ 8 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

1) หนังสือหะดีษต่าง ๆ

คือ หนังสือประเภทหะดีษ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือในชื่อ อัล-เศาะหี้ฮ์ (al-*Sahīh*) อัล-สุนัน (al-*Sunan*) หรือ อัล-มุสนัด (al-*Musnad*) เนื่องจากหนังสือประเภทนี้ทุกเล่มจะมีหมวดบันทึกเกี่ยวกับบรรดาเศาะหาบะฮ์ ภายใต้หัวข้อย่อว่า "พะฎออิล อัล-เศาะหาบะฮ์" "มะนากีบ อัล-เศาะหาบะฮ์" หรือ "อัล-มุสนัด" ซึ่งรายงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบรรดาเศาะหาบะฮ์จะถูกรวบรวมเป็นรายบุคคลโดยหนังสือสำคัญในประเภทนี้ คือ

ก. มุสนัด อิหม่ามอะหฺมัด อิบน์ หัมบัล (Musnad al-Imām Aḥmad ibn Ḥanbal) ของท่านอะหฺมัด อิบน์หัมบัล (เสียชีวิต ปี ค.ศ. 241) เป็นหนังสือที่มีหะดีษที่เกี่ยวข้องกับเคาะลีฟะฮ์อุมร์ อิบน์ อัล-ค็อฎฏ็อบ رضي الله عنه มากที่สุด เพราะมีหัวข้อย่อชื่อว่า "มุสนัด อุมร์ อิบน์ อัล-ค็อฎฏ็อบ" ที่มีหะดีษที่เกี่ยวข้องกับท่านถึง 400 บท

อะหฺมัด อิบน์ หัมบัล (Aḥmad ibn Ḥanbal) ได้เขียนในมุสนัดอุมร์ อิบน์ อัล-ค็อฎฏ็อบ :หะดีษที่ 187 ว่า

มิดาน อิบน์ อับดุลหะฮ์ ได้รายงานว่า ท่านอุมร์ ได้กล่าวคุฏบะฮ์วันศุกร์ในช่วงใกล้จะสิ้นชีวิต ซึ่งส่วนหนึ่งของเนื้อหาคุฏบะฮ์มีคำว่า : “โอ้พระองค์อัลลอฮ์ ..! ฉันขอพระองค์ทรงเป็นสักขีพยานในเรื่องผู้ปกครองหัวเมืองต่าง ๆ ด้วยเถิดว่า แท้จริงแล้ว ฉันนี้ได้ส่งพวกไปก็เพื่อให้พวกเขาได้สอนประชาชนในเรื่องศาสนาและแบบอย่างท่านศาสดาของพวกเขา เพื่อแบ่งปันภานีที่คืนของพวกเขาอย่างเท่าเทียมกันในระหว่างพวกเขา เพื่อให้ความเป็นธรรมต่อพวกเขา และเพื่อให้พวกเขาได้รื้อเรียนปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับพวกเขาต่อฉัน” (Aḥmad ibn Ḥanbal, 1993 : 1/47)

ข. เศาะหี้ฮ์ อัล-บุคอรี (Ṣahīḥ al-Bukhārī) ของท่านอัล-บุคอรี (al-Bukhārī) (เสียชีวิต ปี ค.ศ. 256) พร้อมกับหนังสืออธิบายพิศุอัล-บารี (Fath al-Bārī) ของท่านอิบน์หะญัวร์ อัล-อัศเกาะลานีย์ (Ibn Ḥajar al-'Asqalānī) (เสียชีวิต ปี ค.ศ. 852)

ค. เศาะหี้ฮ์ มุสลิม (Ṣahīḥ Muslim) ของท่านมุสลิม อิบน์ อัล-หัจญัจ (Muslim ibn al-Hajjāj) (เสียชีวิต ปี ค.ศ. 261) พร้อมกับหนังสืออธิบายของท่านอัล-นะวะวี (al-Nawāwī) (เสียชีวิต ปี ค.ศ. 676)

2) หนังสืออัตชีวประวัติ

หนังสือประเภทนี้เป็นที่รู้จักในภาษาอาหรับว่า ‘กูตูบ อัล-ตะราจิม’ (Kutub al-Tarajim) โดยประวัติบุคคลถูกเรียงเป็นหมวดหมู่ตามรุ่นสมัย เช่น หมวดเศาะหาบะฮ์ หรือหมวดดาบิอื่น¹³ เป็นต้น และการจัดลำดับบุคคลในแต่ละหมวดนั้นใช้วิธีเรียงชื่อตามลำดับอักษรอาหรับ โดยในภาคแรกเป็นประวัติบุรุษ และภาคหลังเป็นประวัติสตรี ซึ่งเราสามารถจะค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับเคาะลีฟะฮ์อุมัยรฺ **ﷺ** และคนใกล้ชิดได้โดยง่าย ซึ่งหนังสือในแนวนี้นี้ที่สำคัญมีดังนี้

ก. อะซัด อัล-ฆอบะฮ์ ฟิ มะริฟัต อัล-เศาะหาบะฮ์ (Asad al-Ghābah fi Ma’rifat al-Sahābah) ของท่านอิบนุ อะซีร์ (Ibn al-Athīr) (เสียชีวิต ปี ค.ศ. 630) หนังสือนี้ ถือเป็นต้นตำรับของหนังสือประวัติศาสตร์ในแนวนี้นี้

อิบนุ อะซีร์ ได้กล่าวเกี่ยวกับการสิ้นชีวิตของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยรฺ **ﷺ** ว่า

หลังจากท่านอุมัยรฺ ได้สิ้นชีวิตลง ท่านได้ถูกละหมาดในมัสยิด (มัสยิดคนบี) และถูกห้ามตั้งบนเตียงของท่านเราะซูลุลลอฮ์ โดยผู้อาน้ำศพท่าน คือ อับดุลลอฮ์ บุตรชายของท่าน และศพของท่านได้ถูกนำลงในสุสานโดย อับดุลลอฮ์ บุตรของท่าน, อุสมาน อิบนุ อ์ฟฟาน, สะอีด อิบนุ ซัยด์ และ อับดุลลอฮ์ อิบนุ เอาฟ” (Ibn al-Athīr, 1994 : 4/166)

ข. อัล-อิศอบะฮ์ ฟิ ตัมยิซ อัล-เศาะหาบะฮ์ (al-Isābah fi Tamyīz al-Sahābah) ของท่านอิบนุหะญูร์ อัล-อัศเกาะลานียฺ (Ibn Hajar al-’Asqalānī) (เสียชีวิต ปี ค.ศ. 852)

3) หนังสือประวัติศาสตร์รายปี

หนังสือประเภทนี้มีการบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเรียงตามลำดับปี ซึ่งระหะห์ศักราช และในตอนท้ายของแต่ละปีจะมีบันทึกเกี่ยวกับบุคคลสำคัญที่เสียชีวิตในปีดังกล่าว ซึ่งเราสามารถหาข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในปี ค.ศ. 13 – 23 อันเป็นสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมัยรฺ อิบนุ อัล-ค็อฎฏ็อบ **ﷺ** ซึ่งหนังสือแนวนี้นี้ที่สำคัญมีดังนี้

ก. ตารีฆ อัล-อุมัม วัล-มุลุก (Tarīkh al-Umam wa al-Mulūk) ของท่านอัล-ญะาะบะรียฺ (al-Ṭabarī) (เสียชีวิต ปี ค.ศ. 310) หนังสือนี้ ถือเป็นต้นตำรับของหนังสือในแนวนี้นี้

อัล-ญะาะบะรียฺ (al-Ṭabarī) ได้กล่าวถึงเหตุผลที่ท่านอุมัยรฺ ไม่เห็นด้วยที่มีคนเสนอให้ท่านแต่งตั้งบุตรชายเพื่อสืบตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ต่อจากท่าน โดยท่านอ้างว่า “เป็นการเพียงพอแล้วในตระกูลอุมัยรฺ ที่จะให้อุมัยรฺคนเดียวถูกตรวจสอบและได้สวนเกี่ยวกับประชาชาติของมุฮัมมัด (al-Ṭabarī , 1988 : 2/580)

¹³ ดาบิอื่น หมายถึง ชาวมุสลิมที่มีชีวิตร่วมสมัยกับเศาะหาบะฮ์

ข. อัล-บิดายะฮฺ วัลนิฮายะฮฺ (al-Bidāyah wa al-Nihāyah) ของท่านอิบนุกะษีรฺ (Ibn Kathīr) (เสียชีวิต ปี ค.ศ. 774) เป็นหนังสือในแนวนีเล่มใหญ่ที่สุด จึงทำให้เราสามารถหาข้อมูลเกี่ยวกับสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮฺสุลฎัน อิบน์ อัล-ค็อฎฏ็อบ ~~๕~~ อย่างสมบูรณ์และครอบคลุมมากขึ้น

อิบนุกะษีรฺ (Ibn Kathīr) ได้เขียนเกี่ยวกับการขยายอาณาเขตของรัฐอิสลามในสมัยเคาะลีฟะฮฺสุลฎัน อิบน์ อัล-ค็อฎฏ็อบ ~~๕~~ ว่า

ปี ค.ศ. 13 พิชิตเมือง ดามัสกัส ซีเรีย โดยการนำของอบูอับดุลอะฮฺ (Ibn Kathīr, 1988 : 7/19)

ปี ค.ศ. 14 พิชิตดินแดนอิรัก โดยการนำของสะอูด อิบน์ อิบิวัคกีศ (Ibn Kathīr, 1988 : 7/36)

ปี ค.ศ. 15 พิชิตเมืองเยรูซาเล็ม ปาเลสไตน์โดยท่านเคาะลีฟะฮฺเอง (Ibn Kathīr, 1988 : 7/56)

ปี ค.ศ. 17 พิชิตหมู่เกาะในอ่าวโอมาน โดยการนำของอียาด อิบน์ เฆาะนัม (Ibn Kathīr, 1988 : 7/78)

ปี ค.ศ. 20 พิชิตดินแดนอียีปต์ โดยการนำของอัมรฺ อิบน์ อัล-อาศ (Ibn Kathīr, 1988 : 7/100)

ปี ค.ศ. 22 พิชิตดินแดนอาเซอร์ไบจัน โดยการนำของนะอีม อิบน์ มุกริน (Ibn Kathīr, 1988 : 7/125)

4) หนังสือประวัติศาสตร์ทั่วไป

เป็นหนังสือที่อธิบายความเป็นมาของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเชิงวิเคราะห์ ซึ่งที่สำคัญมีดังนี้
ก. ตารีฆ อิบน์ค็อลดูน (Tarīkh Ibn Khaldūn) ของท่านอิบนุค็อลดูน (Ibn Khaldūn) (เสียชีวิตในปี ค.ศ. 808)

อิบนุ ค็อลดูน (Ibn Khaldūn) ได้เขียนถึงมุมมองของฮ่องเต้จีนที่มีต่อรัฐอิสลามในสมัยเคาะลีฟะฮฺสุลฎัน อิบน์ อัล-ค็อฎฏ็อบ ~~๕~~ ว่า

ส่วนจักรพรรดิซัดดะเกอริค (จักรพรรดิองค์สุดท้ายของเปอรเซีย) นั้น เมื่อหนีข้ามแม่น้ำไป ก็ได้พบกับทูตของพระองค์ที่ได้ทรงส่งให้ไปพบกับฮ่องเต้จีน ซึ่ง (เขาเล่าว่า) ทางฮ่องเต้จีนได้สอบถามเกี่ยวกับสภาพของชาวมุสลิมที่สามารถสร้างความยิ่งใหญ่ได้ทั้ง ๆ ที่มีจำนวนน้อย โดยพระองค์ได้ถามทรงถึงสภาพความเป็นอยู่ การเผยแผ่ศาสนา การเชื่อฟังผู้นำ การไม่ละเมิดคหบัญญัติศาสนาของชาวมุสลิม ตลอดจนอาหาร เครื่องดื่ม เครื่องแต่งกาย และยานพาหนะของพวกเขา ซึ่งเมื่อเขาได้เขียนคำตอบทุกอย่างแก่พระองค์ พระองค์ก็ได้มีหนังสือตอบมาว่า ‘ท่านจงทำสัญญาประนีประนอมกับพวกเขาเถิด เพราะไม่มีใครจะสามารถพิชิตพวกเขาได้’ (Ibn Khaldūn, 1992 : 2/540)

ข. ตาริฆ ยะกูบีย (Tarīkh Ya'qūbī) ของอัล-ยะกูบีย (al-Ya'qūbī) (เสียชีวิตในปี ส.ศ. 292)

ค. อัล-บัคอ วัตตาริฆ (al-Bad' wa al-Ta'rikh) ของอัล-บัลคีย (al-Balkhī) (เสียชีวิตในปี ส.ศ. 322)

ง. มูรจ อัล-ชะฮับ วา มะอาดิน อัล-ญะฮัร (Muruj al-Dhahab wa Ma'adin al-Jawhar) ของอัล-มัศอูดีย (al-Mas'ūdī) (เสียชีวิต ปี ส.ศ. 346)

จ. อัล-มะวาอิซ วัลอิติบารุ (al-Mawa'iz wa al-I'tibar) ของอัล-มักริซีย (al-Maqrizī) (เสียชีวิต ปี ส.ศ. 845)

ฉ. ตาริฆ อัล-อิสลาม (Tarīkh al- Islām) ของหะสัน อิบรอฮีม หะสัน (Ḥasan Ibrāhīm Ḥasan) เป็นหนังสือร่วมสมัยที่ได้รับการพาดพิงมากที่สุดเล่มหนึ่ง เพราะมีเนื้อหาครอบคลุมด้านการเมือง ศาสนา สังคม และการศึกษา

5) หนังสือประวัติศาสตร์เฉพาะเรื่อง

หนังสือประเภทนี้มีความสำคัญมาก เพราะมีข้อมูลในเชิงลึกและครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับหัวข้อเรื่องมากกว่าหนังสือทั่ว ๆ ไป ซึ่งที่สำคัญมีดังนี้

ก. ฟุตูหฺ อัล-บุลดาน (Futuh al-Buldan) ของอัล-บะลาชะรีย (al-Balādhārī) (เสียชีวิต เมื่อ ปี ส.ศ. 279) เป็นหนังสือที่เขียนเกี่ยวกับการพิชิตเมืองต่าง ๆ หรืออธิบายถึงสภาพเมืองในทางภูมิศาสตร์และสังคม ซึ่งเราสามารถจะรู้เกี่ยวกับหัวเมืองสำคัญ ๆ ตลอดจนสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของประชาชนในสมัยของท่านเคาะลีฟะฮฺอุมัยรฺ ❀

อัล-บะลาชะรีย (al-Balādhārī) ได้เขียนถึงการปรึกษาประชาชนของท่านเคาะลีฟะฮฺอุมัยรฺ อิบน์ อัล-ค็อฏฏอบ ❀ ว่า

สำหรับชาวมุสลิมิน (มุสลิมที่อพยพมาจากมักกะฮฺ) นั้น มีที่พบปะจุดหนึ่งในมัตยิด (มัตยิดนบี) ซึ่งท่านเคาะลีฟะฮฺอุมัยรฺจะร่วมนั่งพูดคุยและบอกปัญหาที่เกิดขึ้นตามทีต่าง ๆ โดยในวันหนึ่งท่านได้กล่าวว่า “ฉันไม่รู้จะอย่างไรกับชาวมะญูซีย” (ผู้นับถือศาสนาไซโรแอสเตอร์) อับดุลเราะฮฺมาน อิบน์ เอาฟูเลซลุกขึ้นกล่าวว่า “ฉันจำได้ว่าท่านเราะฮฺอูลุลลอฮฺเคยบอกว่า “จงปฏิบัติต่อพวกเขาเหมือนกับการปฏิบัติต่อชาวอะฮฺลุลคิตาบ (ชาวยิวและคริสต์)(al-Balādhārī, 1983 : 266)

ข. อัล-อะวาอิล (al-Awā'il) ของอัล-อัศกะรีย (al-'Askarī) (เสียชีวิต ปี ส.ศ. 395) เป็นหนังสือที่เขียนเกี่ยวกับผู้ที่ริเริ่มในด้านต่าง ๆ ซึ่งในหนังสือนี้ เราจะทราบข้อมูลเกี่ยวกับงานที่ริเริ่มโดยท่านเคาะลีฟะฮฺอุมัยรฺ ❀

อัล-อัศกะรียได้เขียนในรายงานที่ 86 ถึงการที่ท่านเคาะลีฟะฮฺอุมัยรฺ ❀ เป็นผู้ริเริ่มการลาดตระเวนในเวลากลางคืนว่า

ท่านอุมัร ได้ลาดตระเวนเวลากลางคืนที่เมืองมะดีนะฮ์ อยู่ ๆ ท่านได้ยินเสียงผู้ชาย กำลังร้องเพลงอยู่ในบ้านหลังหนึ่ง ท่านจึงจู่โจมเข้าหาเขาทางด้านหลังบ้าน ท่านพบว่าเขาอยู่กับสตรีนางหนึ่งและมีเหล้าอยู่ด้วย ท่านเลยถามว่า “อะไรกันนี้ ! เจ้าศัตรูของอัลลอฮ์ ?” ชายผู้นั้นตอบว่า “ใจเย็น ๆ ก่อนซิ โอ้ท่านอะมีรุลมุมินีน ! หากฉันนี้ ฝ่าฝืนกฎของอัลลอฮ์หนึ่งกฎ ตัวท่านเองนั้นก็ละเมิดถึงสามกฎ :-

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า : ﴿وَلَا تَجَسَّوْا﴾ (الحجرات : 12)

(ความว่า : และเจ้าจงอย่าสอดครู้ออกเห็น)(อัล-หุญร้อต : 12)

แต่ท่าน กลับมาสอดแนม ...

และพระองค์ตรัสว่า : ﴿وَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا﴾ (البقرة : 189)

(ความว่า : และเจ้าจงเข้าบ้านทางประตูของมัน)(อัล-บะเกาะเราะฮ์ : 189)

แต่ท่านกลับมาเป็นริ้ว ...

และพระองค์ตรัสว่า : ﴿فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ﴾ (النور : 61)

(ความว่า : คังนั้น เมื่อเจ้าจะเข้าบ้านหนึ่งบ้านใด เจ้าก็จงกล่าวสะลามแก่ตัวเจ้าเอง)

(อัล-นูร : 61)

แต่ท่านได้เข้ามา โดยไม่กล่าวสะลาม...”

ท่านอุมัรเลยถามว่า : “แล้วเจ้าจะมีดีอะไรไหม หากฉันยกโทษให้เจ้า ?” เขาตอบว่า “มีซิ โอ้ ท่านอะมีรุลมุมินีน ! ฉันขอสาบานต่ออัลลอฮ์ หากท่านยกโทษให้ฉันแล้ว ฉันจะไม่หวนกลับมาทำอีก” ท่านก็เลยยกโทษให้เขาผู้นั้น (Abū Hilal al-‘Askari, 1997 : 113)

ค.มะนากีบ อะมีรุลมุมินีน อุมัร อัล-ค็อฎฎ็อยบ (Manāqib Amir al-Mu‘minin ‘Umar al-Khattāb) ของท่านอิบนุ อัล-ค็อยยิม (Ibn al-Qayyim) (เสียชีวิต ปี ค.ศ. 751) หนังสือนี้ถือเป็นแหล่งอ้างอิงที่สำคัญเกี่ยวกับท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัร เนื่องจากเป็นหนังสือที่รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัร เป็นการเฉพาะ

ง. มัจมูอฺ อัล-วะซาอิก (Majmū‘al-Wathā’iq) ของมุหัมมัด หะบีคูลลอฮ์ (Muhammad Hamīdullah) เป็นหนังสือที่รวบรวมศาสนและจดหมายต่าง ๆ ในสมัยท่านศาสดามุหัมมัด ﷺ และบรรดาเคาะลีฟะฮ์ ซึ่งเราสามารถจะรู้เหตุการณ์และปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสมัยของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัร อิบนุ อัล-ค็อฎฎ็อยบ ❀ ผ่านจดหมายโต้ตอบระหว่างท่านเคาะลีฟะฮ์ ❀ กับบรรดาข้าหลวงประจำแคว้นต่าง ๆ หรือกับเจ้าหน้าที่ระดับสูงคนอื่น ๆ

6) หนังสือประวัติเมือง

หนังสือประเภทนี้ส่วนใหญ่จะเป็นงานเขียนของคนในพื้นที่ ทำให้เราสามารถค้นหาข้อมูลในเชิงลึกถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้น ณ เมืองนั้น ๆ ซึ่งหนังสือที่สำคัญในประเภทนี้ คือ

ก. อัครบารุ อัล-มะดีนะฮ์ อัล-มุเนาะวะเราะฮ์ (Akhhār al-Madīnah al-Munawwarah) ของอบีซัยด์ อัล-บัสรี (Abī Zayd al-Basrī) (เสียชีวิต ปี ค.ศ. 262) เป็นหนังสือเกี่ยวกับประวัติเมืองหลวงมะดีนะฮ์โดยเฉพาะ ซึ่งในหนังสือนี้ เราจะได้ทราบถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ณ เมืองหลวงมะดีนะฮ์ ในสมัยเคาะลีฟะฮ์อุมัยรฺ ❀

อบีซัยด์ อัล-บัสรี (Abī Zayd al-Basrī) ได้กล่าวในรายงานที่ 1134 ถึงความสมณะของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยรฺ อิบน์ อัล-ค็อฏฏ็อบ ❀ ว่า

มีคณะทูตจากเปอร์เซียได้มาหาท่านอุมัยรฺแต่ไม่พบท่านที่บ้านของท่าน เลยมีคนบอกพวกเขาว่า ท่านอยู่ที่มัสยิดคนเดียว พวกเขาเลยไปหาท่านและพบว่าท่านอยู่ในนั้น โดยไม่มีผู้อารักขาหรือผู้ใหญ่มั้แต่คนเดียว พวกเขาเลยกล่าวว่า “นี่แหละคือความยิ่งใหญ่ที่แท้จริง ไม่ใช่ความยิ่งใหญ่ของจักรพรรดิไกเซอร์หรือ” (Abī Zayd al-Basrī, 1996 : 367)

ข. หุสนุล มุหาฎะเราะฮ์ ฟิ อัครบารุ มิศรฺ วัลกอฮิเราะฮ์ (Husnu al-Muhadarah fi Akhhār Miṣr wa al-Qāhirah) ของอัล-สุยฎ็อบ (al-Suyūṭī) (เสียชีวิต ปี ค.ศ. 911) เป็นหนังสือประวัติเมืองอียิปต์เป็นการเฉพาะ

ค. นะฮรุลชะฮับ ฟิ ตาริฆ หารัลบ (Nahr al-Dhahab fi Tarīkh Halab) ของกามิล อัล-หาระละบีย (Kāmil al-Halabī) เป็นหนังสือเฉพาะประวัติเมืองฮาลับ เมืองเอกของซีเรีย

7) หนังสือนามานุกรม

หนังสือประเภทนี้ ในภาษาอาหรับเรียกว่า “อัล-มาฮูอะฮ์” (Mawsū‘ah) เช่นหนังสือ “มาฮูอะฮ์ อัล-มะดีนะฮ์ อัล-มุเนาะวะเราะฮ์” (Mawsū‘at al-Madīnah al-Munawwarah) ที่เขียนโดยมุหัมมัดซัยยิด อัล-วะกิล (Muḥammad al-Sayyid al-Wakīl) เป็นนามานุกรมเมืองมะดีนะฮ์ ซึ่ง เราสามารถทราบรายละเอียดเกี่ยวกับเมืองมะดีนะฮ์ ในสมัยเคาะลีฟะฮ์อุมัยรฺ อิบน์ อัล-ค็อฏฏ็อบ ❀

Muḥammad al-Sayyid al-Wakīl ได้เขียนเกี่ยวกับการเงินการคลังในสมัยเคาะลีฟะฮ์อุมัยรฺ อิบน์ อัล-ค็อฏฏ็อบ ❀ ว่า

และขอรวบรวมจากภาษีฉะฮ์และภาษีที่ดินจากแคว้นอียิปต์ ชาม และอิรัก มีดังนี้ : จากอิรัก 5,328,000 ปอนด์อียิปต์ จากแคว้นอียิปต์ 8,016,666 ปอนด์อียิปต์ จากชาม 300,000 ปอนด์อียิปต์ รวมทั้งหมด 13,644,666 ปอนด์อียิปต์ (Muḥammad al-Sayyid al-Wakīl, 1986 : 116)

8) หนังสือประเภทฟิกฮ์

หนังสือประเภทนี้จะใช้ในการวิจัยเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และวิธีการปฏิบัติที่ใช้ในสมัยของท่านเคาะลีฟะฮ์สุลฎัน อิบน์ อัล-ค็อยฎ็อบ ﷺ ซึ่งที่สำคัญได้แก่

ก.อัล-ตุรูก อัล-หิกมียะฮ์ ฟิ อัลสียาสะฮ์ อัลซัรียะฮ์ (al-Turuq al-Hikmiyah fi al-Siyasat al-Shar'iyah) ของอิบนุ อัล-ค็อยฎ็อบ (Ibn al-Qayyim) (เสียชีวิต ปี ค.ศ. 751) เป็นหนังสือที่เขียนเกี่ยวกับเกี่ยวกับกระบวนการตุลาการที่ใช้ในสมัยท่านนบีมุหัมมัด ﷺ และสมัยบรรดาเคาะลีฟะฮ์หลังจากท่าน ซึ่งในหนังสือนี้ เราจะได้ทราบเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีและพิพากษาข้อขัดแย้งต่าง ๆ ในสมัยท่านเคาะลีฟะฮ์สุลฎัน อิบน์ อัล-ค็อยฎ็อบ ﷺ

อิบนุ อัล-ค็อยฎ็อบได้เขียนเกี่ยวกับการพิสูจน์หลักฐานด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ในกรณีที่ไม่สามารถให้พยานบุคคลได้ว่า

หญิงที่ติดพันชายหนุ่มชาวอันศอรุคนหนึ่งได้ถูกนำตัวมายังท่านเคาะลีฟะฮ์สุลฎัน อิบน์ อัล-ค็อยฎ็อบ ﷺ โดยเธอได้หลงรักเขา แต่เมื่อชายดังกล่าวไม่ตอบสนองเธอ เธอจึงวางแผนปรัปราเขา เธอได้นำไขฟองหนึ่งมาควักเอาไขแดงออก แล้วนำไขขาวมาเทบนเสื้อผ้าและบริเวณหว่างขาของเธอ แล้วเธอก็มาแจ้งความเท็จต่อท่านอุมร์ เธอกล่าวว่า : “ชายคนนี้ได้ปล้ำฉันและทำให้ฉันต้องอับอายในครอบครัวฉัน และนี่คือหลักฐานการกระทำของเขา” ท่านอุมร์เลยถามพวกผู้หญิง พวกหล่อนต่างตอบท่านว่า ที่ตัวและเสื้อผ้าเธอมีคราบน้ำอสุจิจริง ๆ ท่านเลยตัดสินใจจะลงโทษชายหนุ่มนั้น เขาจึงร้องขอความช่วยเหลือและกล่าวว่า “โอ้ ท่านอะมีร์ุลมุมีนิน ท่านมั่นใจในคดีฉันหรือ?... ฉันขอสาบานต่ออัลลอฮ์ว่าฉันนี้ไม่เคยกระทำสิ่งไม่ดีใดๆ ทั้งสิ้น และไม่เคยคิดจะทำมันเลย... จริง ๆ แล้วเธอได้วางแผนปรัปราฉันแต่ฉันหลีกเลียง” ท่านอุมร์เลยกล่าวว่า “โอ้ อะบา อัล-หาตัน ..! (หมายถึงท่านอะลี อิบน์ อะบีฏอลิบ ﷺ) ท่านเห็นอย่างไรกับคดีสองคนนี้ ?” ท่านอะลีเลยตรวจสอบหลักฐานบนเสื้อผ้า แล้วท่านก็ได้ขอน้ำร้อนที่เคือคพล่านมาเทลงบนเสื้อผ้า ไขขาวนั้นก็เลยแข็งตัว ท่านหยิบมันมาดมและชิมดู จึงแน่ใจเป็นรสของไขและเป็นความผิดของฝ่ายหญิง แล้วเธอก็ยอมรับผิด (Ibn al-Qayyim al-Jawziyah, 1989 : 44)

ข.อัล-มุวาฟีกัต ฟิ อุศูล อัล-ซัรียะฮ์ (al-Muwāfiqāt fi Usūl al-Sharī'ah) ของอบูอิสฮาก อัล-ชาฎิบีย (Abū Ishāq al-Shāṭibī) (เสียชีวิต ปี ค.ศ. 790)

1.2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สามารถ มีสุวรรณ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การจัดระเบียบสังคมของอุมร์ บุครอัล-ค็อฎฎ็อบ เคาละลีพะสุคนที่สองของอาณาจักรอิสลาม” พบว่า

การจัดระเบียบสังคมแผนใหม่ของท่านอุมร์ ดำเนินไปตามบทบัญญัติแห่งอัลอิสลาม อย่างแท้จริง ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ท่านประสบความสำเร็จอย่างใหญ่หลวง ก็คือ :

1. ความมั่นคงของบ้านเมือง
2. ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ซึ่งเกิดจากการขยายอาณาจักรอิสลาม

ด้วยปัจจัยทั้งสองนี้ ประกอบกับความรู้ความสามารถและความเป็นอัจฉริยะภาพของท่าน ได้ช่วยส่งเสริมให้ท่านสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ ๆ ขึ้นปฏิรูปสังคมในขณะนั้น สร้างความเสมอภาคและภราดรภาพแก่ประชาชนทุกหมู่เหล่าด้วยอัจฉริยภาพในด้านความคิดสร้างสรรค์และผลงานในด้านการบริหารสังคมและการเมืองของท่าน ทำให้ได้รับการยอมรับและยกย่องจากบรรดานักประวัติศาสตร์ตะวันออกและตะวันตก พร้อมกับให้สมญานามท่านว่า ‘อุมร์ มหาราช’. (สามารถ มีสุวรรณ, 2539 : (3))

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสภาพทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ในสมัยเคาละลีพะสุอุมร์ อิบนุ อัล-ค็อฎฎ็อบ ❀
- 2) เพื่อศึกษาสภาพความสงบสุขที่เกิดขึ้นในสมัยการปกครองของท่าน
- 3) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อสันติสุขในสมัยของท่าน

1.4 ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

- 1) ได้ทราบสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในสมัยเคาละลีพะสุอุมร์ อิบนุ อัล-ค็อฎฎ็อบ ❀
- 2) ได้ทราบสภาพความสงบสุขที่เกิดขึ้นในสมัยการปกครองของท่าน
- 3) ได้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อสันติสุขในสมัยของท่าน
- 4) เป็นการเสริมข้อมูลทางวิชาประวัติศาสตร์อิสลามให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
- 5) สามารถใช้ข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมให้เกิดสันติสุข
- 6) สามารถนำผลการวิจัยมาอธิบายความรู้เรื่องและความตกต่ำของโลกมุสลิม ตลอดจนการตีความต่อปรากฏการณ์การตื่นตัวทางการเมืองในโลกมุสลิมร่วมสมัยได้

7. ทำให้สังคมโลกได้รับรู้และสามารถเปรียบเทียบระหว่างสันติสุขในสมัยเคาะลีฟะฮ์อุมรฺ อิบนุ อัล-ค็อฎฏ็อบ กับสันติสุขในสมัยอื่น ๆ

8. เป็นข้อมูลวิชาการทางประวัติศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แก่ผู้สนใจทั่วไป

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มุ่งประเด็นการศึกษาและวิเคราะห์สู่ขอบเขต 2 ประการ คือ

1.5.1 ศึกษาปรากฏการณ์ประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นหรือเกี่ยวข้องกับรัฐอิสลามในสมัยเคาะลีฟะฮ์อุมรฺ อิบนุ อัล-ค็อฎฏ็อบ ระหว่างปี ฮ.ศ. 13-23 รวมทั้งชีวิตท่านเคาะลีฟะฮ์และประวัติโดยสังเขปของผู้ที่มีส่วนในการบริหารพัฒนาารัฐ เช่น บรรดาข้าหลวงประจำแคว้นต่าง ๆ คณะที่ปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ระดับสูงบางคน

1.5.2 วิเคราะห์ วิจัย หาสาเหตุที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จในการบริหารจัดการของเคาะลีฟะฮ์อุมรฺ อิบนุ อัล-ค็อฎฏ็อบ

1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น

1) การอ้างอิงจากเอกสารต่าง ๆ จะอ้างอิงแบบ นาม - ปี (Author – Date) คือ จะระบุชื่อผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ และหน้าหนังสือในเครื่องหมายวงเล็บ

2) การอธิบายเพิ่มเติมอื่น ๆ จะอธิบายในเชิงอรรถ (Footnote)

3) การอธิบายความหมายของศัพท์เฉพาะที่สั้นๆ จะอธิบายในวงเล็บ

4) การอ้างอิงอัลกุรอาน จะระบุอายะฮ์ในวงเล็บอัลกุรอาน คือ (...๕) ส่วนชื่อสุเราะฮ์และเลขอายะฮ์ จะระบุในวงเล็บธรรมดาทั่วไป

5) การคัดลอกและอ้างอิงบทอัล-หะดีษจะเขียนด้วยบทหะดีษในวงเล็บคู่ คือ ((...)) พร้อมกับระบุผู้บันทึกและหมายเลขหะดีษในวงเล็บธรรมดาหลังบทหะดีษ

6) เครื่องหมาย ‘...’ ใช้สำหรับเน้นคำหรือวลีที่สำคัญ

7) การปริวรรตอักษรอาหรับเป็นอักษรไทย ใช้ตามรูปแบบของวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

8) การปริวรรตอักษรอาหรับเป็นอักษรอังกฤษ ใช้ตามรูปแบบของห้องสมุดรัฐสภาแห่งสหรัฐอเมริกา (Library of Congress, America)

1.8 วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ เป็นงานวิจัยเกี่ยวกับสภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมร์ อิบน์ อัล-ค็อฎฏ็อบ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อสันติสุขในสมัยของท่านเป็นประการสำคัญ การศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับเรื่องนี้จะศึกษาและวิจัยจากข้อมูลเอกสาร (*Documentary Research*) และนำเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (*Analytical Description*) โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1. 8.1 การทบทวนแหล่งข้อมูล

ทำการทบทวนแหล่งข้อมูลจากเอกสารชั้นต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) เอกสารชั้นปฐมภูมิ (*Primary Source*) คือ

- ก. คัมภีร์อัลกุรอาน และอาเยฮ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกันกับสันติสุข
- ข. หะดีษต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกันกับสันติสุข หรือพาดพิงถึงท่านเคาะลีฟะฮ์อุมร์ อิบน์ อัล-ค็อฎฏ็อบ และผู้ร่วมบริหารกับท่าน ตลอดจนเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสมัยของท่าน
- ค. หนังสือประวัติศาสตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการปกครองของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมร์ อิบน์ อัล-ค็อฎฏ็อบ ในรูปแบบต่างๆ ที่เขียนโดยนักประวัติศาสตร์ในยุคเริ่มต้น
- ง. หนังสือเกี่ยวกับการบริหารปกครอง ไม่ว่าจะเป็นหนังสือเฉพาะเรื่อง หรือหนังสือที่มีบทที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง เช่น หนังสือในกลุ่มชาริอะฮ์ เป็นต้น

2) เอกสารชั้นทุติยภูมิ (*Secondary Source*) คือ

- ก. หนังสืออธิบายอัลกุรอานที่อธิบายและขยายความอาเยฮ์อัลกุรอานที่เกี่ยวข้องกันในเนื้อเรื่องตามที่ระบุในชั้นปฐมภูมิ
- ข. หนังสืออธิบายหะดีษที่อธิบายและขยายความหะดีษต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกันกับเรื่อง ตามที่มีระบุในชั้นปฐมภูมิข้างต้น
- ค. หนังสือประวัติศาสตร์ที่อธิบายเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกันกับเรื่องวิจัยโดยอ้างอิงจากหนังสือประวัติศาสตร์ในชั้นปฐมภูมิ ทั้งที่เขียนเป็นภาษาอาหรับ อังกฤษ ไทย หรือมลายู
- ง. หนังสือเกี่ยวกับการเมืองการปกครองที่เขียนโดยอ้างอิงจากหนังสือในชั้นปฐมภูมิ

3) เอกสารชั้นตติยภูมิ (*Tertiary Source*) เช่น หนังสือนามานุกรม เป็นต้น

1.8.2 การรวบรวมข้อมูล

- ก. รวบรวมตัวบทอัลกุรอานและอัล-หะดีษที่เกี่ยวข้องกันกับสันติสุข ทั้งในด้านหลักการนโยบาย หรือวิธีการปฏิบัติ

ข. รวบรวมบทรายงานของเศาะหาบะฮฺ (หะดีษเมาฎฟ) และบทรายงานของตาบิอินหรือตาบิอิคตาบิอิน (หะดีษมักตุอฺ) ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสมัยท่านเคาะลีฟะฮฺสุอุมัรฺ อิบน์ อัล-ค็อฎฏ็อบ ๕ ทั้งรายงานที่พาดพิงถึงท่านโดยตรงหรือพาดพิงถึงบุคคลอื่น ๆ

ค. รวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสภาพสันติสุขและการเมืองการปกครองในสมัยท่านเคาะลีฟะฮฺสุอุมัรฺ อิบน์ อัล-ค็อฎฏ็อบ ๕ จากเอกสารในระดับปฐมภูมิ

ง. รวบรวมคำอธิบายและบทวิเคราะห์ของข้อมูลในข้อ ก. ข. และ ค. จากหนังสืออ้างอิงประเภทต่าง ๆ ในระดับทุติยภูมิและตติยภูมิ

1.8.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยชิ้นนี้ เป็นงานวิจัยทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในช่วงปี ส.ศ. 13-23 หรือปี ค.ศ. 634 – 644 ซึ่งอยู่ในช่วงยุคทองของประวัติศาสตร์อิสลามที่ชาวมุสลิมและผู้ที่สนใจประวัติศาสตร์อิสลามให้ความสนใจมากที่สุด องค์ประกอบสำคัญในงานวิจัยนี้คือหลักการอิสลามและกิจกรรมของท่านเคาะลีฟะฮฺสุอุมัรฺ อิบน์ อัล-ค็อฎฏ็อบ ๕ ตลอดจนเศาะหาบะฮฺและตาบิอินคนอื่น ๆ ที่ร่วมสมัยกับท่าน ซึ่งข้อมูลปฐมภูมิในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องนี้ มีวิธีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลังตามกระบวนการของวิชาหลักการรายงานอัล-หะดีษ กล่าวคือ มีการระบุถึงสายรายงาน บทวิเคราะห์สถานภาพของผู้รายงาน ตลอดจนที่มาที่ไปของข้อมูลอย่างชัดเจน ดังนั้น การวิเคราะห์ข้อมูลในเรื่องนี้ในกรณีที่ข้อมูลเป็นบทหะดีษ หากมีปรากฏอยู่ในหนังสือเศาะหิษมุคอริยฺ หรือ เศาะหิษมุสลิม ผู้วิจัยถือว่าเป็นข้อมูลที่เที่ยงตรงและใช้ในการอ้างอิงได้ แต่หากปรากฏในหนังสือหะดีษอื่น ๆ นอกเหนือจากสองเล่มดังกล่าว ผู้วิจัยจะใช้หลักวิเคราะห์ตามหลักวิชาการรายงานอัล-หะดีษเป็นสำคัญ เช่นการให้ความสำคัญกับข้อมูลในระดับ ‘เศาะหิษ’ (ถูกต้อง) มากกว่าข้อมูลในระดับอื่น ๆ การยึดถือข้อมูล ‘มุตะวาอิร’ (ข้อมูลที่บันทึกโดยผู้รายงานหลายคน) มากกว่าข้อมูล ‘อาหาด’ (ข้อมูลที่บันทึกโดยผู้รายงานคนเดียว) หรือในกรณีที่ข้อมูลอยู่ในระดับ ‘ญะฮิฟ’ (อ่อน) จะตรวจหา ‘ชะวาอิค’ (ข้อมูลอื่น ๆ ที่ยืนยัน) ตลอดจนการใช้ข้อมูลที่ ‘ญะฮิฟ’ หากมีเนื้อหาไม่ขัดแย้งกับหลักการของอิสลาม เป็นต้น

ส่วนในกรณีที่ข้อมูลเป็นเอกสารหนังสือประวัติศาสตร์ นอกจากจะให้ความสำคัญกับเอกสารในระดับปฐมภูมิมากกว่าเอกสารในระดับอื่น ๆ แล้ว ผู้วิจัยยังจะยึดข้อมูลที่สอดคล้องกับหะดีษ และมีเนื้อหาที่ไม่ขัดแย้งกับหลักการอิสลาม อีกทั้งจะให้ความสำคัญกับนักประวัติศาสตร์ที่มีความใกล้ชิดกับเหตุการณ์ ทั้งในด้านเวลาและสถานที่ ตลอดจนนักประวัติศาสตร์ที่ไม่มีความอคติกับบรรดาเศาะหาบะฮฺในงานวิจัย

1.8.4 การเรียบเรียงและนำเสนอรายงานการวิจัย

นำข้อมูลผ่านการวิเคราะห์และคัดเลือกในด้านเนื้อหาและแหล่งที่มาๆ เชื่อมโยงและเขียนให้เป็นเนื้อหาเดียวกัน โดยเรียบเรียงเป็นบทๆ ตามหัวข้อใหญ่และหัวข้อย่อยที่กำหนดไว้ในสารบัญ

Prince of Songkla University
Pattani Campus